

EKONOMİ POLİTİK

Türkiye Orta Gelir Tuzağı'nın Neresinde?

Erinç Yeldan, 22 Ekim 2014

“Orta gelir tuzağı” sorunu iktisat biliminin görece yeni kavramlarından. Kavram, kabaca büyümenin görece kolay olan ilk aşamaları aşıldıktan sonra *üretkenlik kazanımlarına dayalı sürdürülebilir* bir büyüme sürecine geçişin zorluklarını ifade etmek için kullanılmakta. Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley ekonomi profesörü Barry Eichengreen ve arkadaşları (*) *orta gelir tuzağını* üç ana kıstas aracılığıyla değerlendiriyor: (1) fert başına gelir düzeyinin (2005 sabit fiyatlarıyla) 16,000 dolara yükselmesi; (2) fert başına gelirin ABD düzeyinin yüzde 58'ine ulaşması; ve (3) ülke içinde imalat sanayinin toplam milli gelirin yüzde 23'üne ulaşması.

Tarihten elde ettiğimiz gözlemlere göre, ekonomiler “orta gelir” düzeyine yaklaştıkça, artık tarımdan kente işgücü transferine ve sermaye yatırımlarının uyardığı yüksek karlara dayanan görece “kolay” büyüme kaynakları uyarıcı gücünü yitirmekte; teknolojiler olgunlaşmakta, giderek eskimektedir. Sermayenin karlılığındaki gerilemeler sonucunda vasıfsız işgücü ve doğal kaynakların kullanımına dayanan basit teknoloji sermaye birikiminin ivme kaybetmesi kaçınılmaz olmaktadır. İktisatçılar bu düzeyi “*orta gelir eşiği*” olarak tanımlamakta ve bu noktadan sonra büyümenin kaynaklarının artık sermayenin yeni yatırımlarından değil, *üretkenlik kazanımlarından* elde edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu biçimiyle “orta gelir tuzağına” erişmek sanki gizil bir prestij unsuru içermektedir. Bu noktaya erişene değin sabit sermaye yatırımları olgunlaşmış; işgücünün bölgeler arası göçüne dayalı kazanımlar tamamlanmış; sektörler ve bölgeler arası kar farklılıkları giderilmiş olmalıdır. Dolayısıyla, bu noktadan sonra büyümenin kaynakları artık tek bir noktaya dayandırılabilir: *mikro yapısal reformların* uygulanması. Değerlendirmelere göre, 2003 sonrasında Türkiye'nin (ucuz döviz bolluğunun yarattığı spekülasyon nitelikli, hormonlu büyüme sürecinin ardından) kişi başı geliri 10,000 dolar düzeyini aşmış, artık “orta gelir tuzağına” yakalanmayı hak etmiştir! Dolayısıyla bundan sonra artık yapısal uyarlamalar çağı başlatılmalıdır.

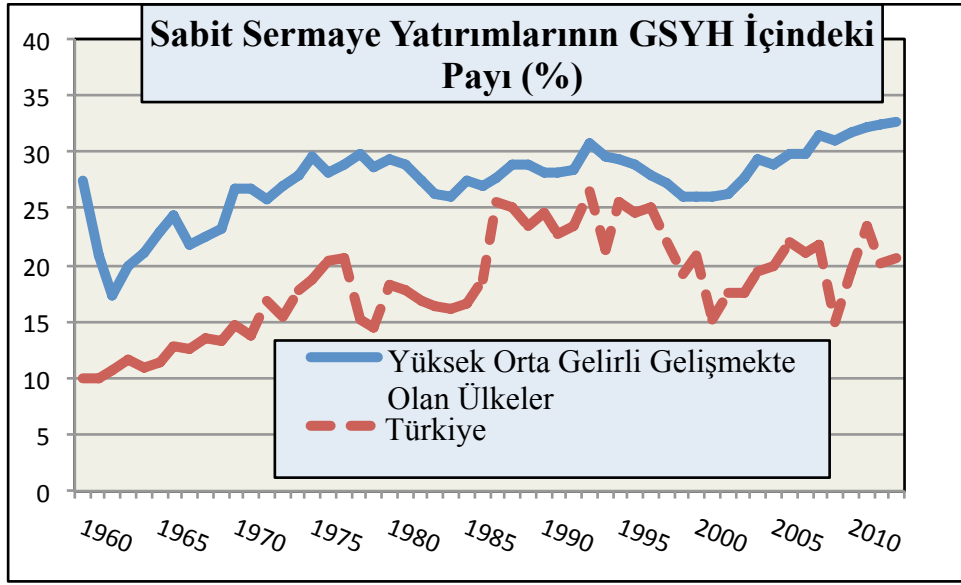
Şimdi şu soruyu soralım: Türkiye “orta gelir tuzağının” neresindedir?

***

Kavramın içerdiği anlam bakımından bir husus esastır: orta gelir tuzağı sorununa yakalanmak için sabit sermaye yatırımlarının olgunlaşması ve artık sermayenin getirisinin doyuma ulaşmış olması gereklidir. Şimdi Türkiye'nin sabit sermaye yatırım performansını değerlendirelim. Türkiye ulusal gelirin ortalama olarak yüzde 20'sini yatırımlara ayırmaktadır. Söz konusu rakam, Türkiye'nin aralarına katılmayı (ve orada tutunmayı) hedeflediği “*yüksek*” *orta gelirli gelişmekte olan ülkelerde* ise yüzde 30-35 aralığındadır. Aşağıdaki grafikten de görülebileceği üzere 1960 sonrasında Türkiye'nin yatırım eğilimi, yüksek orta gelirli ülkeler ortalamasının sürekli altında seyretmektedir. 2013 itibarıyla de Türkiye'nin yatırım payı söz konusu ülkelerin yaklaşık 13 puan gerisindedir. Dahası, Türkiye'nin yatırımlarının milli

gelire oran olarak yaklaşık 6 puanlık kısmı dış borçlanma bağımlılığı yaratan biçimde, cari işlemler açığı aracılığıyla finanse edilmekte ve ciddi bir istikrarsızlık tehdidi oluşturmaktadır.

Dolayısıyla Türkiye, gerek sabit sermaye yatırımlarının gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYH'ye) oranı, gerekse sektörler ve bölgeler arası kar oranlarındaki derin farklılıklarının sürmesi bakımından henüz “basit” büyüme edinimlerini tamamlamış olmaktan uzaktır. Türkiye'nin içerisinde bulunduğu durgunluk ve “üretkenlik yorgunluğu” süreci, kaynakların yeniden daha verimli dağıtılmasına yönelik mikro reform düzenlemelerinin eksikliğinden ziyade, doğrudan doğruya sabit sermaye yatırımlarının düşük oluşunun bir sonucudur. Sorun, mikro anlamda kaynakların *yeniden daha etkin olarak dağıtılması* sorunu değil, doğrudan doğruya kaynakların *yaratılması* sorunudur.

Kaynak: Dünya Bankası, World Development Indicators.

Aslında Türkiye’de adına “reform reçetesi” denilen, ancak özü itibariyle aslında neoliberal uyarlamalar ve koşullandırmalar içeren politikalar, “orta gelir tuzağını” aşmak doğrultusunda yepyeni bir gerekçe ile topluma dayatılmak istenmektedir. Söz konusu “reformların” içeriği bellidir: işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi; özelleştirmelerin hızlandırılması ve sosyal hizmetlerin ticarileştirilmesi; yerel ve küresel sermaye birikiminin önündeki düzenlemelerin kaldırılması; emeğin kıdem tazminatı ve benzeri sosyal kazanımlarının “iktisadi etkinlik” adına yok edilmesi...

Daha önceki yazılarımızda da bu köşede vurguladığımız görüşleri bir kez daha paylaşmak arzusundayım. Orta gelir tuzağı sorunu bir *ortalama büyüme hızı* sorunu değil, küresel kapitalizmin anarşik yapısının ve dengesiz büyüme sürecinin ürettiği ikili ve hatta çoklu parçalanmış yapıların sonucu olarak karşımızda durmaktadır. Bu yapıyı dönüştürecek *yapısal nitelikli dönüşümleri gerçekleştirmeden ve makro ekonomi düzeyinde döviz ve finans piyasalarındaki dengesizlikleri giderecek adımları atmadan* Türkiye’nin kalkınma sorununu çözebilmesine olanak yoktur.

(*) Barry Eichengreen, Donghyun Park ve Kwanho Sin (2011) “When Fast Growing Economies Slow Down: International Evidence and Implications for China” NBER Economic papers, No 16919, Mart.